

16. Пойманова О.В. Семантическое пространство видеовербального текста : дисс. на соиск. учен. степ. канд. филол. наук: спец. 10.02.19. "Общее языкознание" / О. В. Пойманова – М. – 1997. – 237 с.
17. Плотников Б. А. Основы семасиологии : учеб. пособие [для филол. ф-тов вузов] / Б. А. Плотникова ; [под ред. А. Е. Супруна]. – Минск : Высш. шк., 1984. – С. 49–57 ; ил.
18. Семенюк Т.П. Інтерсеміотичні особливості письмової комунікації / Т. П. Семенюк // Науковий вісник ВНУ імені Лесі Укр. № 24 (249). – Серія : Філологічні науки. – 2012. – С. 129–134.
19. Сорокин Ю. А. Креолизованные тексты и их коммуникативная функция / Ю. А. Сорокин, Е. Ф. Тарасов // Оптимизация речевого воздействия. – М. 1990. – С. 180–181.
20. Яковлева Е. А. Креолизованный текст как объект юрислингвистики (стратегии и тактики исследования) / Е. А. Яковлева [Электронный ресурс]. – 2012. – Режим доступа : http://retro.crimea.edu/publications/1_2012_vorobyova.doc http://siberia-expert.com/publ/konferencii/konferencija_2012/10-1-0-298
21. Bardin L. Le texte et l'image / L. Bardin // Communication et langages. – 1975. – № 26. – P. 98–112.
22. Kress G. Multimodal Discourse / G. Kress, T. Van Leeuwen. – // Bloomsbury Academic. – 2001. – 152 p.

УДК 811.112.2'367.622'371

Маковічук Л.В. (Чернівці)

НОМИНАТИВНИЙ ПРОСТІР КОНЦЕПТУ FRAU У РОМАНІ Й. РОТА „RADETZKYMARSCH“

Висвітлено вербалізацію одного з найважливіших концептів FRAU. Аналізуються гендерно марковані іменникові лексеми, які вживаються в романі Й. Рота „Radetzky marsch“.

Ключові слова: жінка, іменник, тематична група, концепт.

Освещена вербализация одного из важнейших концептов FRAU. Анализируются гендерно маркированные имена существительных, которые употребляются в романе Й. Рота „Radetzky marsch“.

Ключевые слова: женщина, имя существительное, тематическая группа, концепт.

The article focuses on the verbalization of the concept WOMAN. We consider the gender marked nouns, which are used in the novel of J. Roth „Radetzky marsch“.

Key words: woman, noun, subject group, concept.

Мета дослідження – здійснити реконструкцію концепту FRAU на основі аналізу текстового матеріалу; виявити параметри, що категоризують зазначений концепт у романі німецькомовного письменника Західної України XIX– початку XX століття Й. Рота „Radetzky marsch“; з'ясувати основні типологічні мовні засоби моделювання концепту FRAU.

Поставлена мета дослідження передбачає розв'язання таких завдань: здійснити розподіл іменникових лексем за тематичною спільністю; провести кількісний аналіз іменникових лексем, що вербалізують досліджуваний концепт; виявити та описати смислові ознаки репрезентованого концепту; простежити вплив словотвірних особливостей (суфіксації, префіксації, додавання основ) на характеристики гендерних ознак концепту FRAU.

Загальнофілософське словникове тлумачення слів *чоловік* і *жінка* не відрізняється оригінальним підходом і здебільшого формулюється з урахуванням принципу бінарних протиставлень: жінка – це „особа жіночої статі, протилежна до чоловіка“ [1, с. 276], а чоловік – „особа чоловічої статі, протилежна до жінки“ [1, с. 1381]. Вербально концепт FRAU аналізуємо на основі вживання в художніх творах лексеми Frau, крім того, до уваги беремо всі слова, які зображують істоту жіночої статі в художньому тексті. Якщо опис концепту за словниковими тлумаченнями насамперед базується на вивченні дефініцій і відповідно на дефініційному аналізі, то дослідження концепту в тексті передбачає врахування зв'язків імені концепту з іншими лексемами.

Ми розглядаємо роман Й. Рота „Radetzky marsch“ з позиції гендеру, оскільки не лише мова, а й художні тексти є комплексом засобів вираження, які забезпечують ідентифікацію людини за соціальною ознакою [2, с. 30]. Залучення лінгвокультурологічного підходу до дослідження гендеру у творах письменників сприяє розкриттю уявлень суспільства XIX– початку XX століття про жінку, аналізу вербальної презентації культурних і соціальних умов, які детермінують ставлення відповідного етносу до жінки і поведінку людей за статевою належністю [3, с. 171]. У корпусі виявлені лексеми різного семантичного наповнення.

З метою виявлення мовних засобів, які репрезентують концепт FRAU у романі Й. Рота „Radetzky marsch“, виокремлені іменникові лексеми, які називають жінку залежно від її різних чинників. Критерієм їх відбору стала обов'язкова актуалізація в їхніх значеннях концептуальних ознак «особа» та «жіноча стать», які ми визначаємо як ядерні. У романі Й. Рота „Radetzky marsch“ досліджувані нами гендерно марковані іменникові лексеми умовно поділені на 8 груп за тематичним принципом, а саме: *родинні зв'язки; професійна діяльність, рід занять; становище у суспільстві; ознака злочинності; негативні ознаки; метафорична ознака; вікова ознака; людські якості.*

1. Тематична група (далі – ТГ) «*родинні зв'язки*» об'єднує такі іменники: *Frau* (жінка) (136 лексичних одиниць – надалі ЛО), *Mutter* (18 ЛО), *Schwester* (14 ЛО), *Witwe* (13 ЛО), *Tochter* (12 ЛО), *Tante* (6 ЛО),

Gemahlin (5 ЛО), *Gattin*, *Nichte*, *Schwiegermutter*, *Schwiegertochter* (1 ЛО). Усі названі лексичні одиниці несуть у собі нейтральну конотацію і тільки іменник *Gemahlin* вказує на особливе ставлення мовця до своєї дружини, саме тому ця лексема відображає позитивну характеристику особи жіночої статі. Найчастотнішою лексемою групи є іменник *Frau*. Варто зауважити, що ставлення чоловіків до жінок не відзначається повагою: „*Er hatte drei Kinder und eine Frau*“ [4, с. 37]. Вони описуються часто як несерйозні, які провокують чоловіків: „*Frau Slama holte kühle Limonade, ... hielt den kleinen Finger gespreizt und ein Bein übers andere geschlagen*“ [4, с. 39]. Іменник *Mutter* асоціюється з любов'ю, ніжністю: „*Ihre Worte waren zärtlich, sie war eine Mutter, sie hat mich geliebt ...*“ [4, с. 48].

2. До ТГ «професійна діяльність, рід занять» віднесено такі іменникові лексеми: *Bäuerin* (6 ЛО), *Krankenschwester*, *Haushälterin* (3 ЛО), *Hebamme*, *Kassiererin*, *Hausdame*, *Magd* (2 ЛО), *Tänzerin* *Schäferin* (1 ЛО). Група не відзначається високою частотою вживання у творі, крім того, усі лексеми містять нейтральну конотацію. Іменники цієї групи чітко поділені між собою за оцінними характеристиками осіб жіночої статі: позитивна (*Kaiserin*, *Haushälterin*, *Hausdame*, *Baronin*, *Wirtin*), нейтральна (*Bäuerin*, *Mädel*, *Magd*) та яскраво виражена негативна конотація (*Schäferin*). Іменник *Bäuerin* описує не просто жінку-селянку, а її красу, одяг, прикраси: „*Sie handelten übrigens mit Korallen für die Bäuerinnen der umliegenden Dörfer ...*“ [4, с. 154]; „*Bäuerinnen mit den bunten Kopftüchern ...*“ [4, с. 202]. Лексема *Hebamme* називає жінку, яка виконує роль лікаря в обставинах, що склалися: „*... die Hebamme heute noch zur schwangeren Magd ...*“ [4, с. 19].

3. До групи «становище у суспільстві» відносимо такі ЛО: *Frau* (пані) (87 ЛО), *Bäuerin* (6 ЛО), *Dame*, *Kaiserin* (5 ЛО), *Gnädige*, *Mädel* (4 ЛО), *Gnädigste*, *Magd* (2 ЛО), *Baronin*, *Herrin*, *Inhaberin*, *Wirtin* (1 ЛО). Переважна більшість ЛО цієї групи мають яскраво виражену позитивну характеристику, яка вказує на успішність, силу, владу жінки. До їх складу належить найчастотніший іменник групи – *Frau* (пані), який не завжди свідчить про позитивні якості людини з високим становищем у суспільстві. Дуже часто пані представлена негативно: „*... Frau Slama. Sie setzte sich auf seinen Schoß, ... und machte schelmische Augen*“ [4, с. 40]. Лексема *Mädel* вказує на певну небезпеку з боку дівчини: „*Gib acht mit den Mädeln*“ [4, с. 22]. Інші ж лексеми мають нейтральну конотацію.

4. Усього одна лексема *Mörderin* представляє ТГ «ознака злочинності». Вона має яскраво виражену негативну конотацію.

5. Два іменники формують ТГ «негативні ознаки», а саме зневагу: *Frauenzimmer*, *weibliches Geschlecht* (1 ЛО). Двічі в романі Й. Рота «*Radezkumarsch*» стосовно жінки було вжито слова з прямою негативною конотацією.

6. Поодинокий іменник *Fee* (1 ЛО) ТГ «метафорична ознака» містить в собі позитивну конотацію й описує жінку ніжною й чарівною, яка приносить із собою радість та щастя.

7. ТГ «вікова ознака» представлена чотирма іменниками: *Fräulein* (34 ЛО), *Mädchen* (20 ЛО), *Weib* (5 ЛО), *Mädel* (4 ЛО). Зазначені іменники здебільшого вказують на вік жінки. Найчастотніша серед них – лексема *Frau*. Усі ЛО вказаної групи мають нейтральну конотацію. Навіть іменник *Weib* не виражає негативною характеристикою. Цей іменник вжитий автором як синонім до лексеми *Frau*. Варто відзначити лексему *Fräulein*, де порівняння з чоловіком набуває негативною конотації, вказує на втрату жіночності: „*Fräulein Hirschwitz wartete schon auf dem Balkon, gefaßt wie ein Mann*“ [4, с. 372].

8. До групи «людські якості» відносимо лише лексему *Freundin* (3 ЛО). Єдиний іменник цієї групи має позитивну конотацію, проте вжитий у текстовому корпусі роману всього тричі, що може свідчити про те, що дружба між жінками – рідкість.

У тексті ми виокремили такі ознаки концепту FRAU. Ядро:

- «жінка красива, молода, усміхнена, розумна, сильна»: *jung* (4 ЛО), *Lippen*, *Duft*, *blond*, *zart*, *Wespenteile*, *teuer*, *fahlblond*, *lächeln* (3 ЛО), *reizendes Geschöpf*, *charmant*, *Puder*, *weißblond*, *Augen leuchten*, *hübsch* (5 ЛО), *mordend*, *blond*, *Gesicht* (3 ЛО);

- «жінка любить гарно одягатися»: *Kleidung*, *Sommerkleid*, *seidene Röcke*, *Kleid* (4 ЛО), *Kopftuch*, *Perlenkette* (2 ЛО);

- «жінка – домогосподарка», тобто її завдання – займатися сім'єю, домашнім господарством, народжувати та ростити дітей, вона – мати: *Kinder* (6 ЛО), *Mann* (4 ЛО), *Kartoffel schalen*, *Hof*, *Kindheit*, *Schwangerschaft*, *schwanger* (1 ЛО);

Ближня периферія:

- «жінка несе зло, негатив»: *schelmische Augen*, *Zigaretten*, *häßliche Laune*, *Gefahr* (1 ЛО);

- «жінка слабка»: *schwächlich*, *schwach* (4 ЛО), *Hilflosigkeit* (2 ЛО);

- «жінка добра»: *herzlich*, *Tugend*, *gnädig* (1 ЛО);

- «жінка милостива»: *gnädige*, *barmherzig* (10 ЛО);

- «жінка стара»: *alt* (5 ЛО), *alternd* (1 ЛО);

- «жінка плаксива»: *schluchzen* (2 ЛО), *Schluchzen* (1 ЛО);

Дальня периферія:

- «жінка жорстока»: *befehlen*, *hassen* (1 ЛО);

- «жінка любляча»: *lieben*, *zärtlich* (1 ЛО);

- «жінка сильна»: *streng*, *munter* (1 ЛО);

- «жінка розумна»: *hochdeutsch sprechen* (1 ЛО);

- «жінка заздрісна, нещира»: *Theaterstimme* (1 ЛО);

- «жінка чиста, непорочна»: *würdig* (1 ЛО);

- «жінка балакуча»: *sprechen* (1 ЛО);

- «жінка горда»: *Ehrgeiz* (1 ЛО);

- «жінка недовірлива»: *mißtrauisch* (1 ЛО).

Якщо розглядати словотвірні особливості лексем, що формують тематичні групи, характеристики жінок, то найпродуктивнішим типом морфологічного словотворення в романі Й. Рота «*Radezkumarsch*» є пряма деривація, представлена суфіксацією:

Суфіксальні найменування жінок утворюються від субстантивних та прикметникових основ. Найчастотнішими суфіксами є:

1)-in: *Bäuerin, Gemahlin, Kaiserin, Haushälterin, Kassiererin, Baronin, Gattin, Herrin, Inhaberin, Mörderin, Schäferin, Tänzerin, Wirtin* (13 ЛО). Суфікс *-in* вказує:

- на професію та рід занять – *Bäuerin* «селянка», *Haushälterin* «домогосподарка», *Kassiererin* «касірка», *Mörderin* «убивця», *Schäferin* «вівчарка», *Tänzerin* «танцівниця» (6 ЛО);

- на суспільний стан – *Bäuerin* «селянка», *Baronin* «баронеса», *Kaiserin* «імператриця», *Herrin* «пані» (господарка), *Inhaberin* «власниця», *Wirtin* «господиня» (6 ЛО);

- на сімейний стан – *Gemahlin* «дружина», *Gattin* «дружина» (2ЛО);

2) -e: *Witwe, Tante, Dame, Fee, Nichte* (5 ЛО). Суфікс *-e* вказує на:

- кровну та юридичну спорідненість: *Tante* «тітка», *Nichte* «племінниця» (2 ЛО);

- сімейний стан: *Witwe* «вдова» (1 ЛО);

- якісну характеристику: *Fee* «фея» (1 ЛО);

3) -er: *Mutter, Schwester, Tochter* (3 ЛО). Суфікс *-er* вказує на кровну спорідненість: *Mutter* «мати», *Schwester* «сестра», *Tochter* «донька» (3 ЛО);

4) -st: *Gnädigste*. Суфікс *-st* може вказувати на людські якості: *Gnädigste* – милостива;

5) -lein: *Fräulein* (1 ЛО), **-chen:** *Mädchen* (1 ЛО), **-l:** *Mädel* (1 ЛО).

Суфікси *-lein*, *-chen*, *-l* вказують на найменування молодих дівчат: *Mädchen, Mädel, Fräulein* – дівчина. Іменники *Mädchen* та *Mädel* мають одне й те ж значення, хоча утворені різними суфіксами. Суфікс *-l* характерний для австрійського варіанта німецької мови. Крім того, найменування із цими суфіксами виявилися одиничними в романі Й. Рота «*Radezkumarsch*».

Складання основ як спосіб словотвору для ТГ, що вербалізують концепт FRAU, також представлений. У романі Й. Рота «*Radezkumarsch*» ми зафіксували один варіант складання основ, утворений на основі моделі N+N: *Frauenzimmer* «баба», «баби», *Haushälterin* «домогосподарка», *Krankenschwester* «медична сестра», *Hausdame* «домогосподарка».

Проаналізовані нами групи концепту FRAU відрізняються за своїм складом. Порівняймо, у групах спостерігаємо протиставлення: поганий-хороший, молодий-старий, старший (за посадою)-нижчий і т. ін. З огляду на різноманіття життєвих ситуацій, досліджуваний концепт може вербалізуватися по-різному. Ми виокремили вісім ТГ, які зображують особу жіночої статі. Найчисленнішими виявилися ТГ: *вікова ознака* (63 ЛО), *родинний зв'язок* (208 ЛО), *становище у суспільстві* (119 ЛО), *рід занять* (22 ЛО). Є три групи, представлені однією – трьома іменниковими лексемами: *людські якості* (3 ЛО), *ознака злочинності* (1 ЛО), *негативні характеристики* (2 ЛО) та *метафорична ознака* (1 ЛО). У двох з вище-перелічених групах сама назва вказує на негативну конотацію, проте зазначимо, що лексеми такого типу у творі поодинокі, що вказує на переважно позитивне ставлення автора й тогочасного суспільства до жіноцтва в цілому.

Виокремлені ТГ характеризують жінок: за ознакою статі (*Frau* – жінка), за віковою ознакою (*Mädchen* «дівчина», *Großmutter* «бабуся»), за кровною та юридичною спорідненостями (*Mutter* «мати», *Schwiegermutter* «свекруха», «теща»), за сімейним станом (*Witwe* «вдова»), за стосунками з чоловіками (*Geliebte* «кохана»), за соціальним станом (*Kaiserin* «імператриця»), за професією (*Krankenschwester* «медична сестра»), за родом занять (*Schäferin* «вівчарка»), за якісною характеристикою жінки (*Gnädige* «милостива»), за метафоричною ознакою (*Fee* «фея»), за людськими якостями (*Freundin* «подруга»), за віросповіданням (*Jüdin* «єврейка»), за ознакою злочинності (*Mörderin* «вбивця»), за негативною чи позитивною характеристиками (*Frauenzimmer* «баби»).

ТГ досліджуваного твору репрезентують оцінні номінації, спрямовані на особу жіночої статі, від загальних номінацій до певних характеристик жінки, наприклад, номінації, які описують зовнішні параметри жінки, її соціально-статусні ролі, вікові характеристики.

Серед розглянутих нами ЛО превалюють оцінні номінації з позитивною та нейтральною конотаціями (соціально-статусні, вікові, за родинними зв'язками, родом занять), хоча негативні конотації також присутні (вбивця). У групі «становище у суспільстві» велика кількість оцінних номінацій вказує на самостійність жінки, у ТГ за «віковими оцінними номінаціями» більша частина ЛО позначає молоду жінку, що може вказувати на вагомий роль саме молоді особи жіночої статі в суспільстві. У ТГ «родинні зв'язки» наявна значна кількість оцінних номінацій заміжньої жінки, а також матері, де немає негативно забарвлених одиниць, що свідчить про те, що роль матері, дружини залишається найголовнішою в стереотипних уявленнях і позитивно оцінюється.

Для іменників, які вербалізують концепт FRAU у романі Й. Рота «*Radezkumarsch*», характерні такі способи словотворення, як суфіксація та складання основ. Найчастотніші суфікси *-in*, *-e* та *-er*, які вказують на рід занять, соціальний та суспільний статус, кровну спорідненість. Суфікси *-chen*, *-lein*, *-l* виявилися одиничними в романі і вживаються для номінації молодих дівчат. Єдиним способом утворення слів за допомогою основ виявилася модель N+N – усього чотири іменники, – тому напевно можна твердити про особливості словотвору за допомогою складання основ.

Підсумовуючи дослідження концепту FRAU у романі Й. Рота „*Radetzkykumarsch*“, хочемо зазначити наступне. Виокремлені та досліджені нами ТГ, які вербалізують концепт FRAU, складають важливу частину загальнолюдської концептосфери та відрізняються різноманіттям.

Перспективним напрямом подальших досліджень є аналіз вербальної репрезентації концептів MANN та FRAU у творчому доробку сучасних німецьких письменників як нового культурного зрізу.

Список літератури

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь, 2004. – 1440 с.
2. Исмагулова Г. Лингвокультурологический аспект гендерных отношений: сопоставительный аспект (на материале русского, немецкого и казахского языков) : дисс. канд. филол. наук : 10.02.20 / Гульнар Исмагулова. – Челябинск, 2005. – 177 с.
3. Коцюба О. П. Лінгвокультурні особливості авторського стилю творів Йозефа Рота : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Коцюба Олександра Петрівна. – К., 2012. – 257 с.
4. Roth. J. Radetzkyatsch / J. Roth. – München : Deutscher Taschenbuch Verlag, 1996. – 404 S.

УДК 811.161.2

Маєра Ю.А. (Київ)

НАРОДНА ОСНОВА СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ІХТІОЛОГІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

На основі зібраного фактичного матеріалу зроблено спробу простежити становлення української іхтіологічної лексики.

Ключові слова: іхтіоніми, народна назва, іхтіологічна лексика, народна термінологія.

На основе собранного фактического материала сделана попытка проследить становление украинской ихтиологической лексики.

Ключевые слова: ихтионимы, народное название, ихтиологическая лексика, народная терминология

The article is devoted to the investigation the incipience of Ukrainian ichthyological lexicon.

Key words: ichthyonym, folk name, ichthyological lexic, folk terminology.

Однією з проблем сучасного термінознавства є дослідження різних терміносистем, з-поміж яких чільне місце займають терміносистеми біологічних наук. Дослідженню окремих терміносистем присвячені праці Л. О. Симоненко. (формування української біологічної термінології), Р. О. Бачкур (українські назви тварин та рослин), А. Й. Капська (назви квітів), Т. А. Марченко (назви городніх культур), І. В. Сабадоша (формування української ботанічної номенклатури), М. М. Фещенка (назви лікарських рослин), А. М. Шамоти (назви рослин) та ін. Складником біологічної термінології є й іхтіологічна лексика, дослідження окремих фрагментів якої знаходимо в працях А. А. Берлізова “Лексика рибальства українських говорів Нижнього Подністров’я”, І. Г. Ліпкевича “Рибальська лексика в українських говірках Нижньої Наддніпрянщини”, В. В. Куйбіди “Народні іхтіоніми: формування, класифікація, етимолого-семантичний аналіз”, “Історія вивчення народних назв риб”, Р. В. Міняйла “Семантичний аналіз назв риб центрально- та східнослов’янського ареалу” та ін., які здебільшого є дослідженням діалектної лексики окремих українських говорів. У статті намагаємося показати зародження та розвиток іхтіологічної лексики сучасної української мови.

Накопичення знань про живу природу в процесі її пізнання стало важливою умовою формування людської цивілізації, що підтверджує наявність у пам’ятках слів (які ми тепер іменуємо термінами), пов’язаних з діяльністю людини [16, с.11]. У поле безпосередніх відчуттів етносу потрапляло насамперед його природне середовище, а далі, в процесі історичного розвитку і самоідентифікації, – матеріальне рукотворне середовище. Назви риб як представників світу тварин є такою сферою реального світу, з якою людина зустрічалась у повсякденному житті й яка завперш ставала об’єктом номінації з боку мовної свідомості [12, с.209]. На думку О.О. Корнілова, функція мовної картини світу – це фіксування в мовній свідомості національного способу бачення світу й передавання його від покоління до покоління [7, с.98].

Іхтіоніми (від грец. ἰχθῆς “риба”, вова “ім’я”) належать до найдавнішого шару словникового складу української мови, що, ймовірно, пов’язано з наявністю великої кількості водних об’єктів (річок, озер, Чорного та Азовського морів). До того ж рибальство здавна було одним з основних промислів наших предків. Іхтіологічна лексика (сукупність назв риб) існувала ще в дописемний період, задовго до становлення наукової мови. На думку Є.М. Верещагіна, “Народні говори язичницького слов’янства, поряд з лексикою для позначення ужитково-побутових понять, до VII-IX ст. уже розвинули власну термінологію в певних сферах життя: вірувань, спорідненості і свояцтва, етики, суспільного устрою, землеробства, полювання, ремесел тощо” [1, с.4]. В.М. Лейчик вважає, що “період народження терміна пов’язаний із появою первісного процесу пізнання. Цей процес виникає за освоєння людиною об’єктивної дійсності і суб’єктивного осмислення яких-небудь чинників і явищ” [10, с.12].

Першою вдалою спробою упорядкувати біологічну таксономію та номенклатуру була “Система природи” (“Systema Naturae”), створена Карлом Ліннеєм у 1735 році на основі латинської мови, яка дала потужний поштовх для розвитку природничих наук.

Навчання основам природничих наук у Росії починається з першої чверті XVIII ст. Перші наукові праці з природничих наук, що з’явилися у Росії в кінці XVIII – на початку XIX ст., здебільшого були перекладними.

М. Левченко у своїй статті “Замітка о русинской терминологии”, опублікованій у VII номері журналу “Основа” за 1961 р., зауважував, що раніше наукова термінологія була доступна тільки вищому класу людей, а коли